

hujejo. Vrabei skozi slamnato streho na ognjiše gledajo v piskerce, kako kaj vre redik podmet; kaše pa, ki jo grabci močno ljubijo, niso dokajkrat ovohali, in kadar je bila namizo prinešena, je bila večidel brez prijetnega kinča serčalastih stopinj. Zelja po obilnih zakladih spravi našega Rovtarja v veliko revšino. Sklene tedaj terdno zavoljo tistih kar ne ene stopinje več storiti; pa tudi ni bilo nikdar varno, mu v spomin vzeti Benečana, ker ga je vselej tolika nevolja obšla, da bi se mu bilo koj lahko kolesce zavertilo.

Bogatega in brezserčnega Benečana pa ni bilo več ugledati v tej okolici; lahko si je kje, če ni Rovtar s preveč očaranimi očmi vidil, kupil prekrasno grajšino. Med zelenimi drevoredi se je lahko zložno sprehajal v hladni senci, kjer so ga, kot gnjusobne blatne muhe svoj obližek obletovali lizuni, katerih moč deleč okrog slovi zastran slabega duha. Če je tudi jadril bogati Benečan v berhkih čolnih, se vozaril z berzimi konjiči; če je počival na mehkih blazinah in posedal v dragih sobah po krasnih stolih, so ga vendar le zbadali, kakor da bi bili prevlečeni z ježevimi kožicami, ako je kdaj mislil na ubozega Rovtarja, ki so zavolj njega mu dušne in telesne moči pešale ter je revšine umeral v znojju Černe perstí. Križnogorski.

Slovstvo.

Vodnikov spomenik — Vodnik-Album.

Na svitlo dal dr. E. H. Costa.

Pokazal se je na beli dan lep in vreden spomenik za našega slavnega Vodnika; lep zares po unanji obliki in znotranjem obsežku, in ravno ker je slovstven, vreden posebno za moža, ki je obudil in oživel naše slovstvo. Izdajatelj teh bukev je sicer z njimi tudi sam sebi postavil znamenje svoje uneme za domače slovstvo in svoje umnosti o zbiranju razdrobljenih moči v eno dragoceno delo.

Besedo reči o tem spomeniku, kaj, če se prederznem? Veseli tak spomenik vsacega iskrenega prijatla naše domovine. Kaže se namreč iz vsega dela, koliko spoštovavcov ima slavni Vodnik, mož bogat z zaslugami za domovino, in sicer spoštovavcov, bodi si po tem, da so v bukve pisali, bodi si po tem, da so se za-nje naročili. Kaže se pa tudi, koliko je literarnih moči, ki Vodnika nasledujejo ali zamorejo nasledovati na poti, katero je on odperl, in po kateri je sam po junaško stopal. To resnico izdajatelj lepo spričuje v svojem predgovoru; ta resnica se pa tudi jasno razodeva iz mnogoterih sestavkov, ki se dalje berejo v spomeniku samem. || Vendar — (naj bi ta beseda smela stati iz perva) bal bi se človek, če spomenik pri vsem tem se komu ne kaže prijazen. Zdelo bi se, da naj bi spomenik bil kot svetel in visok špicast steber ali obelisk, ki se ne gane ne v to ne v uno stran, ki se ga ne prederzne majati ne ta ne ta moč. Zatoraj bi si človek iz „predgovora“ besedo o zanikavni ostri kritiki in o sebičnem nasprotju nekterih domačih pisateljev raji vošil v pozabnik, ne pa v spomenik; kaj mar, take stvari ne smejo imeti ne večnega obstanka ne vednega spomina. Tudi tožbo o pešanji našega slovstva bi si človek raji vošil v bukve zbrisanih dolgov, saj bi skoraj ne vedil, če bi bil to reč smel kdaj šteti med dolgove. Ali naše slovstvo peša ali se okrepcuje, pred drugim ne pričajo tiskavnice, temuč pisavnice, če imajo naši literarni možje ondi kaj zakladov nabranih. Ne dá se vsak spisec naglo kot iz malega perstea izcužati, ne dá se tudi vsak izdelek precej kot blisek na jasno utreniti. Ali naše slovstvo raste ali omaguje, pričajo pa tudi tiskavnice, če na pr. bo prvi del nemško-slovenskega slovnika skoraj izveršen; če so štirje močni zvezki prestave sv. pisma že natisnjeni, peti se tiska, in za šestega in poslednjega je vsa tvarina pripravljena, in to sicer v kratkih letih. Pri tem obojem delu je bilo mnogo slovenskih pisateljev, in sicer izverstnih, na trudu in ter-

pežu, in po tem jim je odšla zmožnost za druge dela v ravno tistem času; nobeden naših pisateljev pa nima dveh ali štirih glav, štirih ali osmerih rok, kot nekteri staroslovenski ali pa indiški bogovi. Pričati pa vsega tudi ne morejo naše domače tiskavnice, če se mnogoteri krajski izdelki, bodi si v nemščini ali v slovenščini, tiskajo zunaj dežele, ne samo v bližnji sosesčini, ali na glavnem Dunaji, in v mnogih slovanskih krajih, temuč tudi zunaj našega cesarstva; navodi v spomeniku in na njegovem zavitku imenujejo Brunsvik in Moskovo. To je res, da ni nobenih bukev, ktere bi bile vsem bravcom všeč; tega veseli pesniško, lepoznavsko berilo, tega resno zgodovinsko, tega jezikoslovno, tega pravoslovno, tega naravoslovno; uni pa ima najraje pobožne stvari — cuique suum, vsacemu svoje; zatoraj pa naj se pri števenji izdanih bukev ne prezira nobena stran naše literature, dasiravno se ne more hvaliti vsako delo.

Še bi si človek vošil, da bi nekteri pesniški sestavki v spomeniku imeli nekaj drugačen predmet in drugačno obliko; utegnili bi komu nad njimi kaj zamerzeti, in človek bi ne vošil, da bi le eno oko spomenik serpo pogledati moglo. Pa beseda o tem naj počaka bolj pripravnega mesta. Za zdaj naj povzamem iz vsega in polnega serca besedo, ki jo izdajatelj govori domačim pisateljem: „Urno in nemudoma se lotimo dela! Saj gré za blagor domovine, in tū ne smé in ne bode nihče zadaj ostal!“ Pa še bi se pristavilo: Gospoduje naj ljubezen med nami, pustimo v stran vse sebične razpore in nasprotja!

Pa ozrimo se posebej v obsežek Vodnikovega spomenika.

Spređaj Vodnikova podoba, zadej na kamnu posnet rokopis Vodnikov in Cojzov, namestuje njim, ki Vodnika niso vidili živega, toliko bolj Vodnika celega, ker bi si njega samega ne mogli misliti brez ozira v njegovega blazega podpornika.

Životopisni načert str. 3, ki ga je sestavil izdajatelj dr. E. H. Costa sam, naznanuje mnogo okolišin iz Vodnikovega življenja, ki doslej niso bile znane, zlasti iz njegove duhovne službe in iz njegovega šolskega učiteljstva; dalje razodeva njegovo telesno podobo in njegov dušni značaj, namreč radostnega duha, dobrotno serce, prijaznost brez hlimbe, ljubezen za vse dobro in lepo, ravnovoljnost in terdnost v sredi zavidanja, nasprotovanja in odmetovanja; tudi odkriva njegovo mnogostransko učenost, in zlasti njegov trud za sostavo slovenskega slovnika. Vodnikov list do g. Pinhaka, govornika v stolni ljubljanski cerkvi, kaže, kako je bil slavni mož z malim zadovoljen, samo da bi mu bilo mogoče, s slovstvom se ložje pečati. Popisan je tudi spominek, ki je bil Vodniku na pokopališču pri sv. Krištofu postavljen, kjer počiva zraven svojega prijatla, sl. Linharta.

Sledeči sestavki popisujejo slavnega moža vsak po drugi strani. Gosp. Petruzzi v sestavku „Vodnik und seine Zeit — Vodnik in njegov čas“ str. 9 popisuje Vodnika kot učitelja v ljubljanskih latinskih šolah; kot za lep obrobek k podobščini pridaja versto vseh učenih mož, ki so bili z njim vred kinč ljubljanskega mesta. Kdor Vodnika ni imel, bi si ga po tem popisu želel imeti učitelja. S tem popisom se prav za prav strinja gosp. Slomšek s povedko „Vodnikova palica in pa klobuk“ str. 212; kaže namreč, na kakošni stopnji je bil učitelj z učenci.

Dr. H. Costa v sestavku „Vodniks letzte Stunden — Vodnikove zadnje ure“ str. 15, naznanuje slavnega moža kot zgodovinskega pisatelja, in razodeva izdelovanje njegove zgodovine krajske zemlje — Geschichte des Herzogthums Krain, des Gebietes von Triest und der Grafschaft Görz. Pripoveduje tudi naglo — žalibog! preneglo smert Vodnikovo; za mertvodom je umerl. Vendar, naj pristavim, Vodnik je doživel 61 let, rojen 3. febr. 1758, umerl 8. januarja 1819. Njegov prijatel slavni Linhart je doživel le 38 let, rojen leta 1756, umerl je v jeseni leta

1794, kakor se kaže iz Cojzovega pisma do Vodnika, in sicer tudi naglo; kervna žila mu je počila. Spomina je vredno, da je bil tudi Anton Linhart iz perva v samostanu; v zatiških zapisnikih se bere: Fr. Christianus Linhard, Carn. Radmamsdorfensis, in saeculo Antonius, natus 11. dec. 1756, dimissus a. 1778.

Gospod Malavašič v spisu „Vodnik in Slovenščina“ str. 18 razlaga zasluge slavnega moža za slovenski jezik, ter sklepa, da on je postavil slovenščini terdne mejnike, dokazal bogastvo narodnega jezika, učil si pomagati za nove besede, vadil pisati skladno in prijetno in umljivo.

Ravno o teh zaslugah Valentinu Vodniku str. 179 hvalo govori gosp. Matija Majar.

Gosp. Metelko kaže Vodnika slovenskega pisatelja str. 21; ter šteje njegove slovenske bukve: 1. Velika pratika za l. 1795, 1796 in 1797; 2. Ljubljanske Novice za leto 1797, 1798, 1799 in 1800; 3. Kuharske bukve; 4. Pesmi za pokušnjo; 5. Pesmi za brambovce; 6. Pismenost ali gramatika za perve šole; 7. Keršanski nauk za ilirske dežele; 8. Početek gramatike ali pismenosti francozke; 9. Abeceda za perve šole; 10. Babištvo ali porodničarski uk za babice; v rokopisu zapuščene pa a) Pesmi prenarejene in pomnožene, in b) Slovar slovenskega jezika, ki zdaj prenarejen in pomnožen, po stroških rajncega visokorojenega g. Antona Alojza, ljubljanskega škofa, izhaja na svetlo.

Gospod Hicinger je dal „Pregled Vodnikovih pesem“, kjer v pojasnjenje, da je Vodnik mojster slovenskih pesnikov, tudi razlaga starjo zgodovino slovenskega pesništva, in moža velicnih zaslug tudi zagovarja zastran obdolženja, da bi bil avstrijski vladi nasprotnih misel; pesem Ilirija zveličana, ki je iz rokopisa pervikrat tukaj natisnjena, razodeva pravo Vodnikovo misel. — Na tem mestu bi kdo vprašal, kako stoji z novo izdajo Vodnikovih pesem. Odgovor naj bo odkritoserčen: Gosp. Kastelic, v čigar posesti je rokopis, je sam že odbiral in odbiral v prejšnjem času, da bi se Vodnikove pesmi zamogle na svetlo dati brez ovirka ali spodtikljeja. Ali je zadosti odbral ali ne, je skusil gosp. Hicinger, komaj ko se je o tej reči oglašil; zatega voljo je poskušal v imenovanem spisu zagovarjati „Ilirijo oživljeno“, pa tudi „Milico“ in „Miljeta“ poslednje dve pesmi sicer s tem, da ste glasovi nepopačenega slovenskega mladenca in nepopačene slovenske deklice, ki se išeta v pošten zakon, z vestjo svojega očeta in svoje matere. Upa si, da je zastran teh pesem zadostil vsacemu pametnemu tirjanju; če bo pa s tem izhajal tudi pri nekterih Anakreontnicah poslovenjenih, si še zdaj ne vé dati odgovora; in tako reč zastaja.

Sicer bi kdo drug drugač mislil, kakor imenovani gospod; ali bi mu pa obveljala, to se še vpraša. Saj beseda, ki je v spomeniku stran 212 postavljena zastran nekterih Vodnikovih pesem, bi utegnila dobri reči več nasprotovati kot pomagati. Okrogla in okrogla je razloček, in — naj bo naravnost izrečeno — ljubezen in ljubezen je razloček. Kdo pa bo sodnik o tem? Gotovo najbolj prav Vodnik sam; le beseda njegova se mora prav pretehtati. Ktera?

Kdo rojen prihodnjih
Bo meni verjel,
Da v letih nerodnih
Okrogle sem pel?

Ko je Vodnik te besede pél, se je toliko spremenila njegova misel in njegova obnaša, da sam spozná; nihče bi mu zdaj okroglih ne prisojeval. Pristaviti se še smé: Vodnik je res nektero okroglo zapisal, ali iz ptujega jezika predstavil, za slovstvenih uzrokov voljo; je tudi nektero okroglo zapel za šale in razveselitve voljo; pa razločiti se mora oseba memo osebe, starost memo starosti, čut memo čuta, namen memo namena. Pomniti se mora beseda, ki jo je

pisal dr. Richter, obžalovaje Vodnikovo smert: „Kakor človek in kakor mašnik je bil Vodnik zavoljo svoje pobožnosti, pohlevnosti, postrežnosti in svojega radostnega bitja sploh spoštovan, in po tistih, ki so ga bližje poznali, ljubljén.“ (Spomenik str. 39 po ilirskem listu 1819 št. 4). Pogledati je tedaj treba, kaj in koliko se s to besedo dá soediti. Zatoraj je pisatelj pričujočega sestavka tudi zgoraj svojo misel razodel, da bi si vošil, naj bi nekteri pesniški sestavki v spomeniku imeli nekoliko drugačen predmet in drugačno obliko; iz spomina mu namreč to ne gré, da ravno zavoljo tega, ker se o Vodnikovih okroglih brez pravega razločka mnogo govori, še njegova v milih glasih poslovljena mertvašnica: Dies irae, dies illa — dan poslednji pride sila, ni mogla natisnjena biti kot v stoletni spomin rojstva Vodnikovega, temuč je bila veržena med „nauke za pust!“ Vsaka reč naj ima svoj čas, svoje mesto in svojo mero; in mnogokrat se bo po tem odšlo nasprotovanju ali prepiranju.

Pa idimo dalje. Gospod dr. Bleiweis razlaga „Vodnikove Novice“ str. 31; pripoveduje, kako je bil Vodnik tudi začetnik časopisja slovenskega, koliko živega narodnega duha in koliko močne ljubezni do domovine je moglo biti v možu, ki je bil skozi štiri leta sam pisavec in vrednik „Novic“; naznanuje, kaj je slavni mož s tem časnikom storil za izdramljenje slovenskega ljudstva, za očenje narodnega jezika, za podučenje svojih rojakov; tudi enako zagovarja Vodnika zastran njegove misli o Francozu; sploh pozvedamo iz tega spisa mnogo reči, ktere so bile dosihmal malo znane.

Gospod Dimitz popisuje Vodnika kot starinoslovca in zgodovinarja str. 37; govori o njegovih zgodovinskih bukvah, o preiskovanji starih napisov, denarjev in družih ostankov iz rimskega časa, in o dotičnih popisih v ljubljanskem časniku; pristavlja tudi besede, ki so v tem časniku rečene v hvalo Vodnikovo. Dobro se zdi človeku, da je Vodnik ondi omenjen kot mašnik, dasiravno s kratko besedo dr. Richterja. Gosp. Babnigg v svoji pripovedi, die Ziege — Koza, str. 71 naznanja lepo podobo o Vodnikovem prijaznim, miloserčnem ravnanji pri svoji duhovni čedi, in o zavarovanji preganjane nedolžnosti. Pri tem bi si človek tudi vošil, da bi bil gosp. dr. Costa dal saj odlomek Vodnikove pridige, ktero hvali str. 4; bi se Vodnik po tem tudi razodel kot govornik.

Gosp. Jelovšek v spisu Valvasor und Vodnik navoduje kupen list iz leta 1693, po katerim je Janez Vajkard baron Valvasor, slavni krajski zgodovinar, hišo na Kerškem prodal nekemu Jakobu Vodniku, ter sklepa, da bi ta Vodnik utegniti biti zmed prednikov našega slavnega Valentina; opira se on na to besedo o Vodnikovem životopisu, da so njegovi predniki kdaj na Dolenskem stanovali. Ta reč bi potrebovala bolj natančne preiskave. Pomljivo bi se utegnulo zdeti, da je poslednji zarodnik Valvasorjevega imena umerl 17. marca 1759, in je pokopan na Ježici.

Pod naslovom Miscellen — Zmesi str. 42, se bere mična povedka, kakor je Vodnik besed za svoj slovar iskal pri hribovskem čevljarji; po tem šesteromerne in peteromerne verstice latinske, v kterih za vednost voljo znani mašnik Juri Miklavčič prijaznega in postrežnega Vodnika prosi za nektere bukve; v zadnje pa žalostnica ali elegija o Vodnikovi smerti, peta po njegovem prijatlu Francu Bilcu, ki je leta 1824 umerl kot duhoven pastir v Harijah na Pivki. Ta žalostnica je lep spominek za oba prijatla, Vodnika in Bilca; Bile je Vodniku pomagal slovenske besede nabirati po Notranjem in v Primorji, in se v tej pesmi sam kaže dobrega slovenskega pesnika.

(Konec sledi.)

sedaj veselila — s teboj, s Šaktasom kristjanom.... potolažena, vpokojena po tem presvetlem duhovnu.... v ti puščavi.... za vselej.... oh! to bi bila prevelika blaženost bila! — Potolaži se, ji pravim in primem revo za roko, potolaži se; to srečo bova še uživala. — Nikdar, nikdar, pravi Atala. — Kako! odgovorim. — Ti ne veš še vsega, zaupije dekletke: včeraj.... o nevihti.... sem, malo da ne, svoje obljube prelomila; svojo mater sem, toliko da ne, v peklenjski ogenj pahnila; njeno prokletje je bilo že nad menoj, že sem lagala Bogu, ki mi je življenje rešil.... Ko si mi trepeče ustnice poljuboval, nisi vedil, nak, nisi vedil, da le smert objemlješ! — O Bog! zaupije misijonar, kaj si storila, otrok dragi? Pregreho, oče moj, pravi Atala z zmotnjenimi očmi; pa le sebe sem pogubila, mater svojo sem rešila. — Povej vse, zaupijem poln strahú. — Nu tedaj! pravi, svojo oblast sem pred vidila, in ko kočé zapustiva, vzamem seboj.... Kaj? povzamem z grozo — Strupa, pravi pater. — V persih mi razsaja — zaupije Atala.

Bakla pade puščavniku z roke, jez pa padem kakor mertev na tla poleg Lopez-ove hčere, starček naji stisne obá v svoje roke, in vsi trije mešamo en hip v temi svoje ihté nad to smertno posteljo.

„Na noge, na noge!“ pravi kmalo pogumni puščavnik, in prižgé svetilnico. „Drage hipe zgubljam; postavimo se ko hrabri kristjani napadom nesreče v bran; verzimo se z vervjo na vratu, s pepélom na glavi, k nogam Najvišjega, milosti ga prositi, ali se njegovim sklepom podvreči. Zna-biti, da je še čas. Hči moja, to bi mi bila imela sinoči povedati.“

„Oh! oče moj, pravi Atala, iskala sem vas poslednjo noč, pa nebo vas je bilo v kazen mojih pregreškov odpe-ljalo. Sicer pa bi ne bil tudi noben lek pomagal, zakaj še Indijani, ki so v vsem, kar strupe tiče, tako zvedeni, ne poznajo nobenega leka za strup, ki sem ga vzela. O Šaktas! sodi sedaj o mojem zavzetji, ko vidim, da mahljej ni tako nagel, kakor sem se nadjala! Ljubezen podvoji moje moči, duša moja se ne more tako naglo od tebe ločiti.“

(Dalje sledi.)

Lek za začarane oči.

Slišal sem enkrat pripovedovati, da je petelin kaj de-belo in dolgo smreko vlekel; ljudje pa so se nezmerno čudili krilati živalici, malemu gizdavemu ostrugarju, da toliko vleče, kolikor bi čvetero junaških kónj komaj zmoglo. Na to pride dekleta z njive, ki nese jerbas plevéla; čudi se, ko vidi mnogo ljudi v veselem hrupu. „Lej no! kaj pa je vam?“ — jih vpraša, — se vam vendar niso možgani pre-maknili?“ Vsi kmali ji kažejo na petelina; zakaj imeli so začarane (zacoprane) oči, vprašaje: „je li že kdaj kaj tacega vidila?“ „Oj bedaki — jim reče — to je režena slama“ — ter se pripogne jo pobrati. Nekemu se pa to za malo zdí, da ga dekleta prišteva bedakom, ji zato vés nevoljen verže jerbas z glave in zdajci tudi ona se jame čuditi in z rokama ploskati, da prekosi vse druge občudovavce.

Čudna stvar je mogla v jerbasu biti, da dekleta, dokler je jerbas imela na glavi, je prav vidila, potlej pa ne, in je z drugimi vred poskakovala, kakor da bi bila ob pamet. Med plevélom je bila čveteroperesna detelica, za ktero pa dekleta ni vedila, in to je pomoč zoper začaranje oči. Ta tolikanj koristni lek bi marsikteremu utegnili pomagati; al kdo more vse tiste razšteti, ki imajo tako ne-varno bolné oči?

Nekterim mladenčem in dekletam, kader se ženijo, bi morde ta prečudna travica bila zares velika dobrotnica, zakaj primeri se, da nekterim takrat rade oči kažejo petelinčika, ki predrage reči prevozuje in čez malo tednov, ko se več ne dá pomagati, se pokaže, da se je petelinčiku, ko

je po slami iskal zerna, le tanka slama ovila okrog noge. Pa tudi še kakošnemu vdovcu, ki ga že malar s šopčem boža po temenu, in udovici, ki čez prag kimovca korači in misli, da je oče v rožniku, bi ob času ženitve morda tudi se to zelice kaj prileglo.

Ako bi čveteroperesna detelica nikdar ne omogla, bi bila ona zares predragi biser; al ona ima blezo moč le dokler je živo zelena, in tisti, ki želí, da mu take napake iz oči prežene, jo mora nevedoma pri sebi imeti in jo tudi sam utergati.

Naj toraj tisti, kterim te baže huda napaka vid kazi, v dobi predpusta, kader sneg livade pokriva in slana njeno zelenjavo posmodi, namesto čveteroperesne detelice, si ne-utegoma poišejo drugih pomočkov, ki jim tudi morejo v tej reči dobro oči izbistriti.

Križnogorski.

Slovstvo.

Vodnikov spomenik — Vodnik-Album.

Na svitlo dal dr. E. H. Costa.

(Konec.)

Cvet celega Vodnikovega spomenika pa se smejo ime-novati listi ali pisma barona Žigata Cojza do Vod-nika; natisnjeni so po rokopisu, ki se hranuje v ljubljanskem muzeji. Iz njih se živo kaže, kakošen mecen za slovenščino in za vsaktero vednost je bil blagi baron, in kako je on sam pomagal pri delu za popolnost narodnega jezika, in za izdajo dobrih slovenskih bukev. Živo se tudi kaže, kako pridno, marljivo in združeno so delali s Cojzom vred učeni možje Linhart, Kumerdej in Vodnik. Iz teh listov, devet jih je iz let 1794 in 1795, ni mogoče dajati kacega izlečka, le celi se morajo brati in brati; pisani so sicer v nemškem jeziku.

Gosp. Malavašič je na strani 63 priložil Sloves-nosti, obhajane v spomin stoletnega rojstnega dneva Valentina Vodnika, očeta slovenskega pesništva; namreč najpoprej slovesnost, ki se je napra-vila na svečnični dan 1858 popoldne v Vodnikovi rojstni hiši, pri Žibertu v Šiški, ko je bil odgernjen ondi po-stavljen spominek; dalje razsvečavo te rojstne hiše na večer, in zbor ob treh po tem na jutro, ob uri, ko se je Vodnik rodil, dalje besedo, ki se je imela 5. februarja v gledišu, ko je bila h koncu ovenčana Vodnikova podoba s predgo-vorom gosp. Lovreta Toman-a; in v zadnje mertvaš-nico, ki se je obhajala 6. februarja v cerkvi častitih Oo. Franciškanov za dušo rajncega Vodnika, kjer se je pela veličastna in žalostna pesem „Dies irae“ po Vodnikovi lastni prestavi, in po gosp. Mašekovem napevu.

Ti sestavki se nahajajo v prvem oddelku Vodni-kovega spomenika; le nekteri so bili zavoljo enacega pred-meta že tukaj omenjeni iz družega oddelka. Raznoličen je ravno obsežek družega oddelka; nekteri sestavki se še ozirajo na Vodnika, nekteri na druge slavne može slo-venske zemlje; nekteri segajo v slovensko zemljopisje, zgo-dovinstvo in jezikoslovje, nekteri prinašajo prosto izbrane predmete le sploh v znamenje spoštovanja do slavnega moža.

Pesem v Vodnikovo slavo se here mnogotero, nemških in slovenskih; perve so dali gospodje Dimitz s prestavo Prešernove pesmi, Kordesch, Leinmüller, Melzer, Vesél; druge pa gospodje Bilc, Cegnar, Hladnik, Kastelic, Kosmač, Miroslav, Pra-protnik, Slomšek, Supan, Sušnik, Svetličič, Verbnjak, Virk. Poslednja je g. Blaža Potočnika, ki kakor najkrasniši venec, peta prav v Vodnikovem duhu, h koncu ovenča mojstra pesnikov slovenskih. Vodnika naravnost zadevata tudi gosp. Toman v popisu in gosp. Kurnik v pesmi o Koprivniku — nekdanji Vodnikovi duhovni.

Z Vodnikovo slavo se edini tudi slava družih imenitnih slovenskih mož. Gospod Janežič razlaga hvalo U. Jar-

nika, ki je na Koroškem budil slovensko slovstvo, kot Vodnik na Krajskem; pristavlja tudi njegove pesmi; gosp. Mašek slavi Gala (Petelina), krajskega rojaka, in hvaljenega glasbarja; gosp. Kordesch daje pripoved o dobrotnosti M. Ravniharja, terzaškega škofa in izverstnega slovenskega pisatelja; gosp. A. Grün, Levičnik in Melcer spevajo slavo dr. Prešernu, po svoje posebno izverstnemu pesniku; gospod Cl. Hermannsthal poje o spominu M. Čopa, prezgodaj umerlega jezikoslovca; gospod baron Lazzarini se glasi o hvalivrednega škofa A. Alojza Wolfa in grofa R. Blagaja; gosp. Toman ne zabi svoje Jozepine Turnogradske, ter pridaja njeno povest „Marula“. Gospod Terpine sploh jemlje v spomin nekdanje dobre učitelje ljubljanskih šol.

O slovenskem jezikoslovju se glasijo: gospod Cigale piše pomina vrednih besed zastran slovensko-nemškega slovarja; gosp. Navratil daje nasvet zastran slovensko-nemškega podnarečnika, ki bi obsegal besede, le v posebnih krajih navadne; gosp. Zalokar daruje slovenski rodovnik, ali imena za vse kolena sorodstva in svaštva. Gosp. dr. Miklošič govori o imenih „Ljubljana, Laibach“ str. 189, in razkazuje, kako je po slovniških vodilih iz korenike ljub se stvarilo ime Ljubljana, ki bi se prav za prav moglo glasiti Ljubljane, v mnogobroji; in kako je zopet iz mestnika Ljubljanah po nekem sem ter tje navadnem prikratenji nastalo Ljubljah, in od tod nemško ime Laibach. Samo zavoljo korenike se ne prederzuje naravnost soditi, je li navadno ljub, drag, prijeten, je li staroslovensko lub, čelo, teme, po nekterih tudi verh, breg; in zastran oblike Ljubljana v edinobroji ne pomni enacega izgleda. Če bi človek smel kaj pristaviti, bi hotel opomniti, da tudi beseda čelo je v imenu kraja rabljena v pomenu za breg; pri Verhniki stoji malen pod bregom, mu pravijo pod Čelom; utegne ravno to veljati od besede lub. Zastran edinobraja se kaže izgled Poljana za Savo, in Poljanica v Kočevji, katero ime se drugod vedno glasi v mnogobroji Poljane. Kar se tiče oblike nemškega imena Laibach, se pa sme vendar pomniti, da v najstarih listinah, ki so se doslej našle, leta 1140, 1221 in 1248, se že bere oblika Laibac, Laibach, pozneje še le Laybach, nikoli pa ne Laubach. Nasproti se Ljubelj v zatiških listinah leta 1268 bere za Lübel, pozneje se glasi Loibel. Kaj tedaj, ko bi se nasprot obrnilo, in reklo, da tudi Ljubno se je najpoprej prekerstilo v Laifen, po tem zavoljo dozdevnega pomena besede, brez pravega vodila, v Laufen. Nemci v spreminjevanji slovenskih imen niso celo nič natančni. Po takem bi korenika lub vendar utegnila ostati v pomenu za breg, verh. — Še gré semkaj gosp. Terstenjak z razlago rimske postaje Longoticum — Logatec, katero ime izpeljuje iz besede long, log ali gojzd, kakor je že znano iz „Novic“.

O slovenskem krajopisji je baron Lazzarini-Jablanitz dal mičen nemšk sastavek o potovanji skozi osem dni na Gorenskem; govori o Loki in Železnikah, hvali lepi in veličastni Bohinj; popisuje Jezerce za Triglavom, o katerih je že marsikdo hotel dvomiti, in visoki slap merzle Savice, ki iz njih izvira, tudi prelepo Blejsko jezero in druge krasote tiste strani; dalje piše o Radolici, Kranji in Kamniku, dokler se ne verne v belo Ljubljano; prav podučen in mičen je ta spis, konča se s pesniškim glasom na blago Krajno. Gosp. Levičnik daje razgled iz Ratičovca, ki sega do Triglava in do Grintovca, do Krasa in do Cerkniskega jezera. Tudi pesniki slovijo domače kraje v svojih oglasih, in sicer lepo Krajno sploh g. Heinrich, Hueber, Leinmüller; posebej speva gospod Hueber Bohinj, Savico in Planine; baron Lazzarini Bled in Bohinj, Postonjsko jamo, Idrijo, Cerknisko jezero in druge strani; M. Pretner čuda podzemeljskih jam, gosp. Vesel belo Ljubljano, in gosp. Zaveršnik Troje polje in Bohinj.

Kaže se, da so posebno odbrane strani, kjer se je Vodnik navzel pesniškega duha. Gosp. Freyer popisuje svojo izdajo obraza krajske zemlje, dr. Ulepič pa veliko gledišče v Veroni; — spisu Freyerjevemu se na obrazu bere, da je pisatelj „ein Fremdling in Jerusalem“, sicer bi bil mogel pač vediti, da tergovina s slovenskim slovstvinim blagom še nikogar ni obogatila in — molčal bi bil o tem, da je svojega „Commentar-a“ „käuflich wenig“ med ljudi spravil. Če je to res „Anlass gab, meine der Slawistik gewogene Feder ruhen zu lassen“, ne more biti ta „Ruhestand“ prevelika zguba za slovstvo slovensko.

Še ostaja slovensko zgodovinstvo. Gosp. Brađaška razlaga, kaj je Slovane oviralo, da niso dospeli do moči, svojemu množtvu primerjene; gosp. dr. Klun piše o zgodovini slovenskega slovstva. Gospod Kosmač daje pripoved o najdbi Iderskega rudnika; če bi se smelo kaj pristaviti, je to, da, kakor se je letos našlo v Iderskem arkivu, je pravo ime suličarja ali vojaka, ki je zbral prvo rudarsko društvo, Andrej Perger, in njegov priimek Katzanderle, ne Kancjan Anderlein (Andree Perger, genannt Katzanderle, der Griffner). Gospod Legat piše o Višnjigori, gosp. Leinmüller o rimskem napisu na kamnu na Kerškem; gospod Radič ponuja izleček iz zapisnika verske komisije leta 1614 do 1618, ko so se poslednji ostanki luteranstva odpravljali iz Krajskega. Gosp. Terstenjak piše odlomek zgodovinski, Ljudevit vojvoda horvatski str. 221; razlagan je ondi boj, ki so ga Horvatje, združeni s Slovenci, leta 819 do 822 imeli zoper Franke, da bi se rešili njih težkega jarma; nesrečen konec je imela vojska, sosedna naroda sta ostala pod ptujim gospostvom, in hrabri Ljudevit je po zalazovaveu bil ostrupljen. Gosp. Verne daje odlomek iz občne povestnice o Turcih, ki so bili dolgo sovražniki Slovcem; gosp. Vijanski deli zgodovinski odlomek o nekdanjih Slovanih.

V zadnje prihajajo še pesniški sastavki, deloma zgodovinskega, deloma drugačnega obsežka, nemški in slovenski. Dr. H. Costa daje národne pripovedi o zalogu pri Moravčah in o Griču na Dolenskem; gospod Kordesch poje pripoved o povodnem možu, gosp. Kurnik o pošteni kaši, narodni jedi, gosp. Kovačič o tožbi revnega dijaka, gospod Lenček o cvetlici „Operosa“ (Academia operosorum, društvo učenih mož, začeto leto 1701 v Ljubljani); baron Lazzarini se ozira v izobraženje krajskega naroda, in gospod Poženčan poje narodne pripovedi o kralju Matjažu, o sinici, in o Bernekarjevem gradu. Še se nahajajo mnoge druge pesmi raznega obsežka, ki so jih podali gosp. Germovnik, Hašnik, Heinrich, Hušak, Krek, Legat, Levstik, M. Majar, (z gradjansko-cirilskimi pismeni; hvala!) Novak, Urbas, Valjavec, Vesel, Vijanski, Zauper. Gosp. Šubic je dal epizodo iz Virgilijevih bukev „Georgikon — o kmetijstvu“ poslovenjeno; od Vesel-Koseskega pa je priložen sonet „Potažba“, ki ga je Vodnik sam bral, in je napis za-nj nasvetoval.

To vse tedaj obsega Vodnikov spomenik, natisnjen v čveterki na 268 stranéh. Da je obsežek obilen, lep in slavnega moža vreden, se kaže iz popisa sastavkov zadosti; — da ni ravno vse izverstno, nektero (pa malo je takega) celo brez vse slovstvine vrednosti, ne krati slave Vodnikovega spomenika. Kdor se pervaku našega slovstva ni mogel pokloniti v dragoceni suknji, se mu je poklonil v borni jopi — gnala pa je vsakega serčna želja, pokazati svetu, da čisla moža, čigar ime v zlatih bukvah domovine naše v prvi versti stoji. 86 pisateljev šteje „spomenik“ — čez 1000 pa naročnikov — pač lepa množica na vsako stran! Hvala g. izdatelju za početje njegovo! —

O p o m b a. Po neljubi pomoti je v tem sastavku ondi, kjer je beseda o zagovarjanji Vodnikovih „okroglih“ navedena stran 212. namesti 98. strani.